

Okul Öncesi Dönemde Çevre Eğitimi: Çocuk Kitaplarına Yönelik Bir İnceleme¹

Environmental Education in Pre-School Period: An Examination of Children's Books

Tuççe Güzelyurt, Şırnak Üniversitesi, tugce.guzelyurt@hotmail.com ORCID: 0000-0002-6577-8257
Özge Özkan, ozge39ozkan@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9508-542X

Öz. Çevre eğitimi uygulamalarında önemli eğitim materyallerinden biri olan resimli çocuk kitapları çocukların çevreyi tanımalarını, çevre farkındalığı edinmelerini, çevre problemlerini görmelerini ve var olan problemlere çözümler geliştirmelerini sağlamaktadır. Bu kitaplar konuları ve çevre eğitiminin amaçlarına yönelik içerdiği alt mesajları ile çocuklara faydalı olmayı hedeflemektedir. Bu bilgiler doğrultusunda, okul öncesi döneme uygun olan ve çevre eğitime yönelik hazırlanmış resimli çocuk kitaplarının hangi konuları kapsadığını ve çevre eğitiminin hangi amaçlarına yönelik hazırlandığını incelemek amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenmiş 50 resimli çocuk kitabı oluşturmaktadır. Bu çalışmada kitapların çevre eğitimi amacıyla hazırlanmış ve okul öncesi döneme uygun olması kriter olarak belirlenmiştir. Resimli çocuk kitapları nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi ile incelenmiş ve içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Sonuç olarak; araştırma kapsamında incelenen kitapların çoğunluğunun, doğa sevgisi, çevre sorunları ve çevre sorunları için neden önlem alınması gerektiği durumlarını çocuklara anlatma bakımından yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunlara ek olarak incelenen kitapların çocuklara çevreci birey olma anlayışıyla özdeşim kurabileceği konular sunması yönünden yeterli olmadığı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Çevre eğitimi, çocuk edebiyatı, okul öncesi dönem, resimli çocuk kitapları

Abstract. Illustrated children's books, one of the most important educational materials in environmental education practices, provide children with an understanding of the environment, acquiring environmental awareness, seeing environmental problems, and developing solutions to existing problems. These books aim to be useful to children through the topics they cover and the subliminal messages they contain for the purposes of environmental education. The aim was to examine which topics had been covered in illustrated children's books prepared with a view on environmental education and appropriate for the pre-school period and for which purposes the environmental education had been prepared. The study group of the study is comprised of 50 illustrated children's books which have been determined with the criterion sampling from among purposeful sampling methods. The criteria determined for this study was that the books were prepared for environmental education and appropriate for the pre-school period. The illustrated children's books were examined by qualitative research methods using the document analysis method. The obtained data were analyzed by content analysis technique and it was determined which subjects the books cover for environmental education and for which purposes the environmental education had been prepared. In conclusion it has been determined that the majority of the 50 illustrated children's books examined in the scope of the study are inadequate in terms of telling children about the reasons for loving nature, environmental problems and why they must be prevented. Furthermore, it is believed that the examined books do not contain any topics that children can identify with being an environmentalist.

Keywords: Environmental education, children's literature, pre-school period, illustrated children's books

¹ Güzelyurt, T. & Özkan, Ö. (2018). "Erken Çocukluk Döneminde Çevre Eğitimi İçerikli Resimli Çocuk Kitaplarının İncelenmesi" I. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, İKSAD 9-11 Mart 2018, Mardin. Sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

SUMMARY

Introduction

Nowadays, the destruction of nature, the increase of industrialization and urbanization in the developing and changing world cause environmental problems (Louv, 2012 p.2-3). The causes of these environmental problems that come to the square are pointing to the human factor. The reasons for these environmental problems indicate the human factor. The underlying reason of the root cause of the significant problems generated by the human factor is the inability to manifest the behavior learned by the individual (Güçlü, 2014, p.80).

In order for individuals to be able to exhibit positive behavior towards the environment, it is necessary to acquire knowledge and love of nature through a game-based learning method within the scope of environmental education in the pre-school period (Güzelyurt and Özkan, 2017, p.416; Myers, Saunders and Garrett, 2004, p.545-562). Environmental education should be given to children in order to mobilize children's environmental behavior (Hedefalk, Almqvist and Östman, 2015, p.984). The ability of children to change attitudes and behavior positively is closely related to the aims of the environmental education. These goals consist of five steps: awareness, knowledge, attitudes, skills, participation (Haktanır, 2007, p.11-34; Yıldız, 2017, p.279). One of the important educational materials used in the environmental education given in the pre-school period is illustrated children's books (Gönen, Pektaş, Değirmenci, Bülbün and Ünal, 2016, p.409). Children's books are one of the most important means of raising awareness in children, supporting the acquisition of knowledge and skills (Güzelyurt, 2017, p.7-12). For example, a study by Hsiao and Shih (2016, p. 36) revealed that a group of children given environmental education through illustrated children's books develop tendencies to conserve paper, electricity and water, but did not develop the same behavior in the use of plastic bags. According to Witt and Kimple (2008, p. 43), the implementation of practical activities to accompany stories about environmental education supports this education.

The objective of this study was to examine in depth the subjects related to the environment in the illustrated appropriate pre-school children 's books with environmental education and the purpose of the environmental education. It is believed that the study will be an important resource for children's literature authors and publishing houses in terms of illustrated children's books on environmental education and will encourage some researchers to do new work on the subject.

This study seeks answers to the following questions:

1. Which topics are included in the illustrated children's books prepared for the pre-school period to provide environmental education?
2. What are the learning objectives of the illustrated children's books prepared for the pre-school period to provide environmental education?

Method

The aim was to examine which topics had been covered in illustrated children's books prepared with a view on environmental education and appropriate for the pre-school period and for which purposes the environmental education had been prepared.

The study group of the study is comprised of 50 illustrated children's books which have been determined with the criterion sampling from among purposeful sampling methods. The criteria determined for this study was that the books were prepared for environmental education and appropriate for the pre-school period.

The illustrated children's books were examined by qualitative research methods using the document analysis method. The obtained data were analyzed by content analysis technique and it was determined which subjects the books cover for environmental education and for which purposes the environmental education had been prepared.

Discussion and Conclusion

Despite the fact that the illustrated children's books in the study covered many aspects of environmental education, it is evident that only 2% of the books mention that waste does not disappear in the universe. It is believed that it is important to emphasize that waste does not disappear in the universe to enable children to perceive the importance of what is described in all books that deal with environmental problems or precautions against them.

When illustrated children's books describing plant related problems are examined, it is noted that 4% of the books include the problem of cutting trees. No other findings are mentioned in this category with the exception of tree cutting. This suggests that the books examined are inadequate to describe the problems with plants. With the acceleration of industrialization and urbanization, green areas are gradually decreasing (Larijani and Yeshodhara, 2008). Starting from pre-school, children should be educated for the protection, development and recognition of green areas (Can, 2016; Fjortoft and Sageie, 2000). This education should be supported through children's books. In the context of the study, it is considered as a deficiency to include only information about protection. Books that support children's knowledge and love for plants, trees, living things should also be prepared.

When illustrated children's books with a view on depicting ecological life are examined, it is considered that the books examined are insufficient to describe ecological life and therefore their quality as educational material for environmental education is inadequate. The fundamental condition of raising production oriented individuals is ensuring that children learn about production and production processes as well as consumption at an early age. Nowadays, the natural resources required for the survival of people are decreasing (Bozyiğit, 2013). It is believed that raising children who have experienced production processes as environmentalists, in interaction with the environment will be effective in the prevention of this situation which is a result of a consumption society.

An examination of most illustrated children's books describing social responsibility projects for the environment reveals that failure to see all individuals acting as potential environmentalist according to their age is a significant shortcoming. According to Lob and Desing (1991), children can learn many values during the pre-school period including the fact that nature is a value. It is important that the environment is felt by all the sense organs of children to enable them to understand this value. (Hart, 2016).

When the books for environmental education are examined, all the books promote awareness yet only 10% have included participation. This finding suggests that the books studied contain few environmentalist acts and that the books do not have the quality to be identifiable by children in the sense of being an environmentalist. Among the objectives of environmental education in the pre-school period is introducing the environment, generate affection, sensitivity and protection (Soydan, Samur, Koçyiğit and Kiremit, 2013). During this period, children develop permanent knowledge, skills and attitudes as a result of their interaction with the environment, in other words their experiences (Green, 2015; Hart, 2016). Dedication merely to environmental awareness in children's books is considered a deficiency.

In conclusion it has been determined that the majority of the 50 illustrated children's books examined in the scope of the study are inadequate in terms of telling children about the reasons for loving nature, environmental problems and why they must be prevented. Furthermore, it is believed that the examined books do not contain any topics that children can identify with being an environmentalist.

GİRİŞ

Günümüzde gelişen ve değişen dünyada doğanın tahrip edilmesi, sanayileşmenin ve kentleşmenin artması çevre sorunlarına neden olmaktadır (Louv, 2012 s.2-3). Meydana gelen bu çevre sorunlarının nedenleri insan faktörünü işaret etmektedir. İnsan faktörünün ciddi problemler yaratmasının kökeninde davranış kirliliği vardır. Davranış kirliliği, birey veya grupların duygu, düşünce ve kararlarının kişinin gerçek benliğinden farklı olarak meydana gelmesidir. Yani bireyin öğrendiği davranışları harekete geçirememesi durumudur (Güçlü, 2014, s.80).

Bireylerin çevreye karşı olumlu davranışlar sergileyebilmeleri için okul öncesi dönemden itibaren çevre eğitimi kapsamında oyun temelli öğrenme yöntemiyle doğa bilgisi ve doğa sevgisi kazanmaları gereklidir. Çocukların çevreye karşı edinecekleri olumlu tutum ve davranışlarında onların doğa bilgisi ve doğa sevgisi önemli bir rol oynamaktadır (Güzelyurt ve Özkan, 2017, s.416; Myers, Saunders ve Garrett, 2004, s.545-562). Çocukların çevreye yönelik davranışlarını harekete geçirmek için çocuklara çevre eğitimi verilmelidir (Hedefalk, Almqvist ve Östman, 2015, s.984). Çocuklara çevre bilinci kazandırabilmek için ekoloji hakkında bilgi veren ve kişisel davranışlara ilişkin değerleri anlatan eğitim materyalleri çok önemlidir (Mayesky, 2009, s.432; Kandır, Yaşar, İnal, Yazıcı, Uyanık ve Yazıcı, 2012, s.23).

Okul öncesi dönemde verilen çevre eğitiminde kullanılan önemli eğitim materyallerinden biri resimli çocuk kitaplarıdır (Gönen, Pektaş, Değirmenci, Bülbün ve Ünal, 2016, s.409). Okul öncesi dönemde fen ve doğa konularının çocuklara anlatılması esnasında resimli çocuk kitapları çocukları öğrenmeye motive etmekte ve eğlendirmektedir (Balat ve Önkol, 2017, s.123). Meşe palamudu, taş ve yaprak gibi doğadan toplanan doğal materyaller ile resimli çocuk kitaplarının ilişkilendirilerek okunması çocuklar için çok eğlenceli ve doğayı öğretici bir aktivitedir. Bu bağlamda doğal materyalleri tanıtan resimli çocuk kitapları çok önemlidir (Cullinan, 1992, s.77). Çocukların çevre bilinci edinmeleri için iklim değişikliği, su kirliliği, orman ve tarım alanlarının azalması gibi çevre sorunlarının çocuklara kitaplar aracılığıyla aktarılması faydalıdır (Esat, 2016, s.171-172). Fen ve doğa konularını içeren bazı resimli çocuk kitapları aracılığıyla erozyon, aşırı çevre kirliliği, doğal afetler, bilinçsizce yapılan tüketim ve bunların neticesinde meydana gelebilecek çeşitli çevre problemleri çocuklara aktarılarak çocukların çevre bilinci ile doğa sevgisi kazanmaları amaçlanabilir (Smith, 2001, s.53; Tanju, 2015, s.130).

Çocukların tutum ve davranış değişikliğinin olumlu yönde değişebilmesi çevre eğitiminin amaçlarıyla yakından ilişkilidir. Bu amaçlar farkındalık, bilgi, tutumlar, beceriler, katılım olmak üzere beş aşamadan oluşmaktadır (Haktanır, 2007, s.11-34; Yıldız, 2017, s.279). Çocuk kitapları çocuklarda farkındalık oluşmasını sağlayan, bilgi ve becerilerin kazanılmasını destekleyen en önemli araçlardan biridir (Güzelyurt, 2017, s.7-12). Örneğin, Hsiao ve Shih (2016, s.36) tarafından yapılan bir araştırmada, resimli çocuk kitapları aracılığıyla çevre eğitimi verilen bir grup çocukta kağıt tasarrufu, elektrik tasarrufu, su tasarrufu geliştirdikleri ancak plastik poşet kullanımını azaltmaya yönelik davranış geliştiremedikleri belirlenmiştir. Witt ve Kimple'e (2008, s.43) göre çevre eğitimiyle ilgili hikayelere eşlik etmek için uygulamalı aktiviteler oluşturulması çevre eğitimi desteklemektedir.

Bu araştırma kapsamında çevre eğitimi konulu okul öncesi döneme uygun resimli çocuk kitaplarının çevre ile ilgili hangi konuları kapsadığı ve kitapların çevre eğitiminin amaçlarından hangilerine yönelik hazırlanmış olduğunu derinlemesine araştırmak amaçlanmıştır. Araştırmanın çocuk edebiyatı yazarlarına ve yayınevlerine hazırlanacak olan çevre eğitimi konulu resimli çocuk kitapları için önemli bir kaynak olacağı ve bazı araştırmacıları konuyla ilgili yeni çalışmalar yapmak üzere teşvik edeceği düşünülmektedir.

Bu araştırma şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Çevre eğitimi vermek amacıyla okul öncesi döneme yönelik hazırlanan resimli çocuk kitapları hangi konuları kapsamaktadır?
2. Çevre eğitimi vermek amacıyla okul öncesi döneme yönelik hazırlanan resimli çocuk kitapları çevre eğitiminin hangi amaçlarını çocuklara kazandırmayı hedeflemektedir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Çevre eğitime yönelik hazırlanan resimli çocuk kitaplarının içeriğini incelemek amacıyla betimsel model kullanılmıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme çalışması olarak yapılmıştır. Doküman inceleme, araştırılması planlanan olguya dair bilgileri kapsayan yazılı materyallerin incelenmesi sürecidir (Merriam, 2013).

Çalışma Grubu

İlk baskıları 1996-2017 yılları arasında yapılan 50 resimli çocuk kitabı araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemine dayalı olarak ölçüt örnekleme ile tespit edilmiştir. Ölçüt örnekleme, araştırma kapsamında önceden belirlenmiş kriterlerin olmasıdır (Merriam, 2013). Bu çalışmada kitapların çevre eğitimi amacıyla hazırlanmış ve okul öncesi döneme uygun olması kriter olarak belirlenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma kapsamındaki kitaplar içerik analizi tekniği ile incelenerek, kitapların çevre eğitime yönelik hangi konuları kapsadığı ve çevre eğitiminin hangi amaçlarına yönelik hazırlandığı belirlenmiştir. İçerik analizi, çok sayıdaki doküman içeriklerinin ortak yönlerini ortaya koymak için sınıflandırmalar yaparak genelleştirmeyi sağlayan bir yorumlama şeklidir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2015). İçerik analizinde ana süreç, veriyi belirli kategoriler ve temalar çerçevesinde ortak yönlerle birleştirip anlaşılabilir bir şekilde yorumlamaktır (Büyüköztürk ve ark., 2015). Elde edilen bulgular frekans ve yüzde olarak araştırmanın bulgular bölümünde belirtilmiştir. Araştırma kapsamında incelenen tüm resimli çocuk kitapları iki araştırmacı tarafından birbirinden bağımsız bir şekilde detaylıca incelenmiştir. Miles ve Huberman'ın (1994) formülü kullanılarak araştırmacılar arası uyum yüzde %89 olarak hesaplanmıştır. Güvenirliğin sağlanması için araştırmacıların uyum yüzdesinin %70'in üzerinde olması gerektiği kabul edilmektedir (Büyüköztürk ve ark., 2015).

BULGULAR

İncelenen 50 Resimli Çocuk Kitabına Ait Demografik Bulgular

Araştırma kapsamında incelenen kitapların %70'inin çeviri olduğu ve %30'unun orijinal dilinin Türkçe olduğu belirlenmiştir. Kitapların ilk basım yılları incelendiğinde %26'sının 2017, %2'sinin 2015, %6'sının 2014, %10'unun 2013, %18'inin 2012, %4'ünün 2011, %6'sının 2010, %10'unun 2009, %10'unun 2007, %6'sının 2006 ve %2'sinin 1996 yılında basıldığı belirlenmiştir. Kitapların 24 farklı yayınevinden basıldığı belirlenmiştir. Bulgular Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. İncelenen 50 resimli çocuk kitabının demografik bulguları

		f	%
Orijinal Dile Göre	Çeviri	35	70
	Türkçe	15	30
Basım Yılına Göre	2017	13	26
	2015	1	2
	2014	3	6
	2013	5	10
	2012	9	18
	2011	2	4
	2010	3	6
	2009	5	10
	2007	5	10
	2006	3	6
	1996	1	2

İncelenen 50 Resimli Çocuk Kitabının İçeriğine İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında doğayı ve doğanın özelliklerini anlatan resimli çocuk kitaplarının içeriğine ilişkin bulguları incelendiğinde kitapların %16'sının hayvanları tanıtmaya, %12'sinin mevsimleri tanıtmaya ve bitkileri tanıtmaya, %6'sının su döngüsünü anlatmaya, %4'ünün hava durumunu anlatmaya ve ağaçların önemini anlatmaya, %2'sinin havanın yapısını anlatmaya, havanın günlük yaşamımıza etkisini anlatmaya ve güneşin önemini anlatmaya içeriğine sahip olduğu belirlenmiştir. Bulgular Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. *Doğayı ve doğanın özelliklerini anlatan resimli çocuk kitaplarının içeriğine ilişkin bulgular*

	f	%
Hayvanları tanıtmaya	8	16
Mevsimleri tanıtmaya	6	12
Bitkileri tanıtmaya	6	12
Su döngüsünü anlatmaya	3	6
Hava durumunu anlatmaya	2	4
Ağaçların önemini anlatmaya	2	4
Havanın yapısını anlatmaya	1	2
Havanın günlük yaşamımıza etkisini anlatmaya	1	2
Güneşin önemini anlatmaya	1	2

Araştırma kapsamında doğa sevgisini anlatan resimli çocuk kitaplarının içeriğine ilişkin bulguları incelendiğinde kitapların %10'unun hayvan sevgisi ve %6'sının ağaç sevgisi içeriğine sahip olduğu belirlenmiştir. Bulgular Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. *Doğa sevgisini anlatan resimli çocuk kitaplarının içeriğine ilişkin bulgular*

	f	%
Hayvan sevgisi	5	10
Ağaç sevgisi	3	6

Araştırma kapsamında çevre sorunlarını anlatan resimli çocuk kitaplarının içeriğine ilişkin bulguları incelendiğinde kitapların %10'unun su kirliliği, %8'inin çevre kirliliği, iklim değişikliği, küresel ısınma, %6'sının hava kirliliği, buzulların erimesi, %4'ünün betonlaşma, asit yağmuru ve %2'sinin atıkların evrende kaybolmaması içeriğine sahip olduğu belirlenmiştir. Bulgular Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. *Çevre sorunlarını anlatan resimli çocuk kitaplarının içeriğine ilişkin bulgular*

	f	%
Su kirliliği	5	10
Çevre kirliliği	4	8
İklim değişikliği	4	8
Küresel ısınma	4	8
Hava kirliliği	3	6
Buzulların erimesi	3	6
Betonlaşma	2	4
Asit yağmuru	2	4
Atıkların evrende kaybolmaması	1	2

Araştırma kapsamında çevre sorunlarına karşı önlemleri anlatan resimli çocuk kitaplarının içeriğine ilişkin bulguları incelendiğinde, kitapların %12'sinin geri dönüşüm, çevre temizliği, %6'sının yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanma, tekrar kullanma, hayvanları koruma, %4'ünün kompost yapma, su tasarrufu, hayvanları doğal yaşam alanlarına bırakma, yakıt tasarrufu, ağaç dikme, toprağı koruma ve %2'sinin elektrik tasarrufu, plastik ve kağıt poşet kullanımını azaltma, kağıt tasarrufu, bitkileri koruma içeriğine sahip olduğu belirlenmiştir. Bulgular Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5. Çevre sorunlarına karşı alınan önlemleri anlatan resimli çocuk kitaplarının içeriğine ilişkin bulgular

	f	%
Geri dönüşüm	6	12
Çevre temizliği	6	12
Yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanma	3	6
Tekrar kullanma	3	6
Hayvanları koruma	3	6
Kompost yapma	2	4
Su tasarrufu	2	4
Hayvanları doğal yaşam alanına bırakma	2	4
Yakıt tasarrufu	2	4
Ağaç dikme	2	4
Toprağı koruma	2	4
Elektrik tasarrufu	1	2
Plastik ve kağıt poşet kullanımını azaltma	1	2
Kağıt tasarrufu	1	2
Bitkileri koruma	1	2

Araştırma kapsamında hayvanlarla ilgili sorunları anlatan resimli çocuk kitaplarının içeriğine ilişkin bulguları incelendiğinde, kitapların %4'ünün bilinçsiz avlanma, hayvanların neslinin tükenmesi ve %2'sinin hayvan yaşam alanlarına zarar verilmesi içeriğine sahip olduğu belirlenmiştir. Bulgular Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6. Hayvanlarla ilgili sorunları anlatan resimli çocuk kitaplarının içeriğine ilişkin bulgular

	f	%
Bilinçsiz avlanma	2	4
Hayvanların neslinin tükenmesi	2	4
Hayvanların yaşam alanlarına zarar verilmesi	1	2

Araştırma kapsamında bitkilerle ilgili sorunları anlatan resimli çocuk kitaplarının içeriğine ilişkin bulguları incelendiğinde, kitapların %4'ünün ağaçların kesilmesi içeriğine sahip olduğu belirlenmiştir. Bulgular Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7. Bitkilerle ilgili sorunları anlatan resimli çocuk kitaplarının içeriğine ilişkin bulgular

	f	%
Ağaçların kesilmesi	2	4

Araştırma kapsamında ekolojik yaşamı anlatan resimli çocuk kitaplarının içeriğine ilişkin bulguları incelendiğinde, kitapların %2'sinin ekolojik bir şehir kurma, garaj satışı (ikinci el eşya satışı), organik meyve ve sebze yetiştirme içeriğine sahip olduğu belirlenmiştir. Bulgular Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8. Ekolojik yaşamı anlatan resimli çocuk kitaplarının içeriğine ilişkin bulgular

	f	%
Ekolojik bir şehir kurma	1	2
Garaj satışı (ikinci el eşya satışı)	1	2

Organik meyve ve sebze yetiştirme	1	2
-----------------------------------	---	---

Araştırma kapsamında çevreye yönelik sosyal sorumluluk projelerini anlatan resimli çocuk kitaplarının içeriğine ilişkin bulguları incelendiğinde kitapların %10'unun çevreci/proje/organizasyon başlatma girişimi ve %2'sinin çevreci organizasyonlara katılma, çevre koruma haftasını anlatma içeriğine sahip olduğu belirlenmiştir. Bulgular Tablo 9'da yer almaktadır.

Tablo 9. Çevreye yönelik sosyal sorumluluk projelerini anlatan resimli çocuk kitaplara ilişkin bulgular

	f	%
Çevreci proje/kampanya/organizasyon başlatma girişimi	5	10
Çevreci organizasyonlara katılma	1	2
Çevre koruma haftasını anlatma	1	2

Araştırma kapsamında resimli çocuk kitaplarının çevre eğitiminin amaçlarına ilişkin bulguları incelendiğinde kitapların %100'ünün farkındalık, %72'sinin bilgi, %44'ünün tutumlar, %26'sinin beceriler ve %10'unun katılım amacına yönelik olduğu belirlenmiştir. Bulgular Tablo 10'da yer almaktadır.

Tablo 10. İncelenen resimli çocuk kitaplarının çevre eğitiminin amaçlarına ilişkin bulguları

	f	%
Farkındalık	50	100
Bilgi	36	72
Tutumlar	22	44
Beceriler	13	26
Katılım	5	10

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmada 1996-2017 yılları arasında basılan okul öncesi dönemdeki çocuklara uygun ve çevre eğitimine yönelik hazırlanan 50 kitap incelenerek, kitapların çevre eğitiminin hangi amaçlarına yönelik hazırlandığı ve kitapların hangi konuları kapsadığı belirlenmiştir.

Araştırma kapsamındaki resimli çocuk kitaplarına ilişkin bulgular incelendiğinde, kitaplar çevre eğitimi hakkında pek çok konuyu anlatmasıyla birlikte kitapların sadece %2'sinin atıkların evrende kaybolmadığını anlattığı görülmektedir. Çevre sorunlarına yer veren veya çevre sorunlarına karşı önlemleri anlatan tüm kitaplarda anlatılanların önemini çocukların algılayabilmesi için atıkların evrende kaybolmadığını vurgulamanın önemli olduğu düşünülmektedir. David Morichon (2010) tarafından yazılan "Atık mı? Hiç dert değil!" adlı kitap, atıkların evrende kaybolmadığını çocuklara anlatma konusunda yeterli görülmektedir.

Bitkilerle ilgili sorunları anlatan resimli çocuk kitapları incelendiğinde, kitapların %4'ünün ağaçların kesilmesi sorununa yer verdiği görülmektedir. Bu kategorinin bulgularında ağaçların kesilmesi durumundan başka bir bulgu yer almamaktadır. Bu durum incelenen kitapların bitkilerle ilgili sorunları anlatmak konusunda yetersiz kaldığını göstermektedir. Sanayileşmenin ve kentleşmenin hız kazanmasıyla yeşil alanlar gün geçtikçe azalmaktadır (Larijani ve Yeshodhara, 2008). Okul öncesi dönemden başlayarak çocuklara yeşil alanların korunması, geliştirilmesi ve tanıtılmasına yönelik eğitimler verilmelidir (Can, 2016; Fjortoft ve Sageie, 2000). Bu eğitimler çocuk kitapları aracılığıyla desteklenmelidir. Araştırma kapsamında sadece korumaya yönelik bilgiye yer verilmesi eksiklik olarak düşünülmektedir. Bununla birlikte çocukların doğayı tanımasını ve sevgi duymasını destekleyecek kitaplar da hazırlanmalıdır.

Ekolojik yaşamı anlatan resimli çocuk kitapları incelendiğinde incelenen kitapların %2'sinin ekolojik bir şehir kurma, garaj satışı (ikinci el eşya satışı) ve organik meyve ve sebze yetiştirme konularını içerdiği belirlenmiştir. Çocuklara verilen çevre eğitimi uygulamalarında, çocukların sürdürülebilirliği anlayabilmesi için onların günlük yaşamıyla bütünleştirebileceği örnekleri görmeye, örnek alıp uygulamaya ve bunu yaşam tarzı haline getirebilecek tutumları kazanmaya ihtiyaçları vardır. Örneğin, Ralph Weder (2017) tarafından yazılan "Ekolojik

Mahalle” adlı kitap ekolojik yaşam biçimini etkili bir şekilde ifade etmektedir. Bu anlamda incelenen kitapların ekolojik yaşamı anlatma konusunda yetersiz olması bu kitapların çevre eğitimi eğitim materyali olarak niteliklerinin de yetersiz olduğunu düşündürmektedir. Çocukların tüketim kadar üretimi ve üretim süreçlerini erken yaşlarda öğrenmeye başlaması üretim odaklı bireylerin yetişmesinin temel koşuludur. Günümüzde insanların yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli olan doğal kaynaklar azalmaktadır (Bozyiğit, 2013). Tüketim toplumunun bir sonucu olan bu durumun önlenmesinde çevreci, doğayla etkileşim içinde, üretme süreçlerini deneyimlemiş çocuklar yetiştirilmesinin etkili olacağı düşünülmektedir.

Çevreye yönelik sosyal sorumluluk projeleri anlatan resimli çocuk kitapları incelendiğinde, kitapların %10’unun çevreci/proje/organizasyon başlatma girişimi ve %2’sinin çevreci organizasyonlara katılma, çevre koruma haftasını anlatma konularını kapsadığı belirlenmiştir. İncelenen kitapların çoğunda çevreci bireyler yetiştirebilmek için her bireyin yaşına göre çevreci hareketlerde bulunma potansiyelinin olduğu göz ardı edilmesi önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Lob ve Desing’ e (1991) göre çocuklar birçok değeri okul öncesi dönemde öğrendiği gibi doğanın da bir değer olduğunu öğrenebilmektedir. Bu değerlerin çocuklar tarafından anlaşılabilmesi için çevreyi tüm duyu organlarıyla deneyimlemeleri önemlidir (Hart, 2016). Örneğin; Fatih Dikmen ve Zeynep Sevde (2016) tarafından yazılan “Yeşil Günlük” adlı kitap, çocuklara etkileşimli çevre eğitimi sunma konusunda etkili kitaplardan biridir.

Çevre eğitiminin amaçlarına yönelik kitaplar incelendiğinde ise kitapların tamamı farkındalık amacını taşıırken, kitapların sadece %10’unun katılım amacını taşıdığı görülmektedir. Bu bulgu da incelenen kitaplarda çevreci hareketleri içeren konuların çok az olduğunu ve kitapların çevreci bir birey olma anlamında çocukların özdeşim kurabileceği bir niteliğe sahip olmadığını göstermektedir. Okul öncesi dönemde çevre eğitiminin amaçları arasında çevreyi tanıtmaya, sevmeye, duyarlılık oluşturmaya, korumaya yer almaktadır (Soydan, Samur, Koçyiğit ve Kiremit, 2013). Bu dönemde çocuklar çevreyle etkileşimi yani deneyimleri sonucunda kalıcı bilgi, beceri ve tutum geliştirmektedirler (Green, 2015; Hart, 2016). Çocuk kitaplarında sadece çevreye yönelik farkındalığı içermesi eksiklik olarak düşünülmektedir. Sobel’e (2014) göre erken yaşlarda çocuklar kendi potansiyellerini aşan sorunlarla karşı karşıya kaldıklarında sorunu görmezden gelmektedir. Çocuklara çözmeye güçlerinin yetmeyeceği küresel ekolojik sorunların anlatılması, çocukların çevre sorunlarına karşı duyarsızlaşmasına neden olmaktadır. Çocuklarda sorunları çözmeye yönelik önyargı oluşmaması için çocuklar sonuçlarını görebileceği girişimlerde bulunması konusunda desteklenmelidir. Bu bağlamda çevre eğitimi kapsayan resimli çocuk kitapları çocukların çevre bilinci edinmeleri yönünden önemli görülmektedir.

Sonuç olarak; araştırma kapsamında incelenen 50 resimli çocuk kitabının çoğunluğunun, doğa sevgisi, çevre sorunları ve çevre sorunları için neden önlem alınması gerektiği durumlarını çocuklara anlatma yönünden yetersiz olduğu belirlenmiştir. Bunlara ek olarak incelenen kitapların çocuklara çevreci birey olma anlayışıyla özdeşim kurabileceği konular sunması yönünden yeterli olmadığı düşünülmektedir.

Ulaşılan bu sonuçlara göre öneriler şöyle sıralanmaktadır;

- Yazarlar çevre eğitiminin amaçları doğrultusunda aşamalı çocuk kitapları oluşturabilirler.
- Çevre eğitimi içerikli çocuk kitapları çocukların yaşlarına uygun seviyede oluşturulabilir.
- Alan uzmanları çevre eğitimine ilişkin çalışmalar yaparak yazarlarla paylaşabilirler.
- Yazarlar çevreyi koruma faaliyetlerine aktif katılım sağlamayı, özdeşim kurmayı destekleyecek kahramanlara ve olaylara yer veren çocuk kitapları yazabilirler.

KAYNAKÇA

Balat, G. U., & Önkol, F. L. (2017). Okul öncesi dönemde fen eğitimi öğretim yöntemleri. (5. Baskı). Berrin Akman, Gülden Uyanık Balat ve Tülin Güler, (Ed.). *Okul öncesi dönemde fen eğitimi: İçinde 123*. Ankara: Pegem.

- Bozyiğit, S. (2013). Çocukların çevre bilinçli tüketici olarak sosyalleşmesinde annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının rolü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Can, E. (2016). Hikmet Temel Akarsu'nun çocuk kitaplarında çevre sorunu. Hikmet Asutay, Sena Duran Baytar, Zekiye Hande Ünal, Didem Yılmaz, Sare Gürel ve Tuncay Öztürk, (Ed.). *Çocuk ve gençlik edebiyatında barış kültürü: İçinde 171-172*. Edirne: Trakya Üniversitesi Yayınları.
- Cullinan, B. E. (1992). Read To Me: Raising Kids Who Love To Read. (s.77). USA: Scholastic.
- Dikmen, F., & Sevde, Z. (2016). *Yeşil Günlük*. Taze Kitap.
- Gönen, M., Pektaş, D., Değirmenci, Y.G., Bülbün, B. & Ünal, Ş. (2016). Çevre konulu resimli çocuk kitaplarının resimleme ve içerik açısından incelenmesi. Hikmet Asutay, Sena Duran Baytar, Zekiye Hande Ünal, Didem Yılmaz, Sare Gürel ve Tuncay Öztürk, (Ed.). *Çocuk ve gençlik edebiyatında barış kültürü: İçinde 409*. Edirne: Trakya Üniversitesi Yayınları.
- Green, C. J., (2015). Toward Young Children as Active Researchers: A Critical Review of the Methodologies and Methods in Early Childhood Environmental Education. *The Journal of Environmental Education*, 46(4), 207-229.
- Güçlü, Y. (2014). Ekolojik etki. (4. Baskı). Orçun Bozkurt, (Ed.). *Çevre eğitimi: İçinde 80*. Ankara: Pegem.
- Güzelyurt, T. (2017). 48-66 Aylık Çocukların Gelişimine Uygun Çocuk Kitabı Kriterlerinin Belirlenmesinde Delphi Tekniği Uygulaması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Bahçeşehir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güzelyurt, T. & Özkan, Ö., (2017). Okul Öncesi Dönemde Çevre Eğitimi Uygulama Örneği: Merhaba Kozalak ve Kozalağın Sesi Etkinlikleri. *Turkish Studies*. 12(28): 416. DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12519>.
- Fjortoft, I., & Sageie, J. (2000). The naturel environment as a playground for children: Landscape description and analysis of a natürel landscape. *Landscape and Urban Planning*, 48(1/2), 83-97.
- Hart, R. A. (2016). *Çocukların Katılımı Kuram ve Uygulamada Toplum Gelişimi ve Çevre Korunmasında Genç Yurttaşları İçermek*. (1.Baskı). Kılınç T.Ş. (Ed.). (s.16). Ankara: Nobel.
- Hedefalk, M., Almqvist, J., & Östman, L. (2015). Education for sustainable development in early childhood education: A review of the research literature. *Environmental Education Research*, 21(7), 975-990.
- Hsiao, C. Y., & Shih, P. Y. (2016). Exploring the effectiveness of picture books for teaching young children the concepts of environmental protection. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 25(1), 36-49.
- Kandır, A., Can Yaşar, M., İnal, G., Yazıcı, E., Uyanık, Ö. & Yazıcı, Z. (2012). *Etkinliklerle Bilim Eğitimi*. (s.23). Ankara: Efil.
- Larijani, M. & Yeshodhara, K. (2008). An empirical study of environmental attitude among higher primary school teachers of India and Iran, *Journal of Human Ecology*, 24(3), 195-200.
- Lob, R. E., & Gesing, H. (1991). *Umwelterziehung ganzheitlicher und umfassender Bildungsauftrag für die Grundschule*. In Gesing, H. & Lob, R. E. (Hrsg.), *Umwelterziehung in der Primarstufe*. Heinsberg.
- Louv, R. (2012). *Doğadaki Son Çocuk*. (3. Baskı). (Çeviri: Ceyhan Temürcü). (s.2-3). Ankara: TÜBİTAK.
- Mayesky, M. (2009). *Creative Activities for Young Children* (9. Edition). (s.432). USA: Delmar Cengage Learning.
- Merriam, S. B. (2013), *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Morichon, D. (2010). *Atık mı? Hiç Dert Değil!* (Çev. Pınar Dünder). Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Yayınları.
- Myers, O. E., Saunders, C. D., & Garrett, E. (2004). What do children think animals need? Developmental trends. *Environmental Education Research*, 10(4), November, 545-562.
- Smith, A. (2001) Early Childhood- A Wonderful Time for Science Learning. *Australian Primary & Junior Journal*, 17(2):52-55.

- Sobel, D. (2014). *Ekofobiyi aşmak: Doğa eğitiminde kalbin yeri*. (Çev. İ. Urkun Kelso). İstanbul: Yeni İnsan.
- Soydan, S., Samur, A. Ö., Koçyiğit, S., & Kiremit, H. Ö. (2013). *Çocuk ve Çevre*. (2. Baskı). Ankara: Vize.
- Tanju, E. H. (2015). Edebi türler açısından çocuk edebiyatı. (2. Baskı). Mübeccel Gönen (Ed.). *Çocuk edebiyatı: İçinde 130*. Ankara: Eğiten Kitap
- Yıldız, T. G. (2017). Çevre eğitimi. (5. Baskı). Berrin Akman, Gülden Uyanık Balat ve Tülin Güler, (Ed.). *Okul öncesi dönemde en eğitimi: İçinde 279*. Ankara: Pegem.
- Weder, R. (2017). *Ekolojik Mahalle*. (Çev. Çisel Cengiz). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Witt, S. D., & Kimple, K. P. (2008). 'How does your garden grow?' Teaching preschool children about the environment. *Early Child Development*